

ŁÓDZKI OŚRODEK NAUKOWY HISTORYKÓW KOŚCIOŁA

Łódź jako miasto akademickie nie doczekało się utworzenia katedry naukowej badającej dzieje lokalnego Kościoła katolickiego. Miejskowy Uniwersytet, który powstał w 1945 r., od samego początku ukierunkowany był raczej na badanie ruchów robotniczych o profilu socjalistycznym, niż na głębsze spojrzenie społeczno-kulturowe i religijne mieszkającej tam ludności. Gdy spojrzymy na publikacje wydane przez przedstawicieli tego Uniwersytetu, ukazujące dzieje poszczególnych miejscowości regionu łódzkiego, to trudno nam będzie odnaleźć jakieś bardziej wnikliwe badania dotyczące religijności, problemów wyznaniowych w poszczególnych opisywanych miastach¹. Owszem są one zawarte gdzieś na marginesie opisującej elementy ludzkiej działalności. Nie oznacza to jednakże, że badania nad lokalnym Kościołem partykularnym nie były i nie są prowadzone. Badaniami tymi zajęło się przede wszystkim miejscowe duchowieństwo diecezji łódzkiej, które nie było związane z Uniwersytetem Łódzkim.

Kogo można zaliczyć do grona historyków Kościoła z tego regionu? Niewątpliwie pierwszym, który zaczął opisywać dzieje Łodzi, jako miasta, którego właścicielami byli biskupi włocławscy był ks. Stanisław Munzerowski, proboszcz w Tuszynie. Wydał on w 1922 r. książkę pt. *Przyczynki do monografii Łodzi*². Właściwym jednak protoplastą

¹ Z dziejów największych miast regionów ukazały się monografie: *Dzieje Pabianic*, red. G. Missalowa, Łódź 1968; *Tomaszów Mazowiecki. Dzieje miasta*, red. B. Wachowska, Warszawa-Łódź 1980; *Łódź. Dzieje miasta*, red. B. Baranowski, J. Fijałek, K. Badziak, R. Rosin, t. 1, Warszawa 1988; *Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego*, red. B. Baranowski, Łódź 1989; *Łask. Dzieje miasta*, red. J. Śmiałkowski, Łask 1998; *Aleksandrów Łódzki. Miasto trzech narodów*, red. J. Wróbel, Aleksandrów 2003; *Konstantynów. Dzieje miasta*, red. M. Nartowicz-Kot, Konstantynów 2006.

² S. Muznerowski, *Przyczynki do monografii Łodzi*, Łódź 1922.

historycznej szkoły naukowej w diecezji był ks. Henryk Rybus, który dzięki swoim talentom zainteresował badaniami historycznymi księży, którzy zostali wysłani przez biskupa Michała Klepacza na studia specjalistyczne. Ks. Stanisław Grad na Akademię Teologii Katolickiej w Warszawie, a ks. Kazimierz Gabryel na Katolicki Uniwersytet Lubelski. Trzeba wspomnieć jeszcze o jednym piszącym w poł. XX księdzu, który co prawda nie miał przygotowania, czyli ukończonych studiów historycznych, jednak zamiłowania badał i opisywał dzieje poszczególnych parafii diecezji. Był nim ks. Tadeusz Graliński. W latach 80-tych XX w. do tej grupy historyków dołączył ks. Kazimierz Dąbrowski, który obronił doktorat na katolickim Uniwersytecie Lubelskim, a w latach 90-tych XX w. trzej kolejni duchowni, których pasją do historii „zaraził” ks. Stanisław Grad, będący ich promotorem prac magisterskich. To ks. Piotr Zwoliński i ks. Waldemar Gliński, którzy ukończyli Akademię Teologii Katolickiej w Warszawie (Uniwersytet Stefana kardynała Wyszyńskiego) i ks. Mieczysław Różański, którego Alma Mater był Katolicki Uniwersytet Lubelski.

Gdybyśmy mieli scharakteryzować jakie były i są nurty badań naukowych, podjętych przez łódzkich historyków, to zauważyć można, że dotyczą one generalnie kilku płaszczyzn. Pierwsza z nich dotyczy dziejów Kościoła w Polsce w różnych okresach dziejowych. Druga zawiązana jest z analizą wydarzeń dotyczących lokalnego Kościoła, a trzecia z badaniami dotyczącymi hagiografii osób, które wyniesione zostały na ołtarze, lub toczy się ich proces beatyfikacyjny.

1. Dzieje Kościoła w Polsce

Badania dotyczące dziejów Kościoła w Polsce rozpoczął ks. Henryk Rybus, który zajmował się historią Kościoła w Polsce w okresie nowożytnym. Z najważniejszych jego prac badawczych należy wyliczyć te, które dotyczyły Kolegiaty w Pułtusk³, a następnie kardynała Fryderyka Jagiellończyka⁴. W okresie powojennym zajął się on opracowaniem życia biskupa Macieja Drzewickiego⁵ i kolegiatą kanoniczną

³ H. Rybus, *Kolegiata w Pułtusk i jej kapituła*, Łódź 1933.

⁴ T e n ż e, *Królewicz kardynał Fryderyk Jagiellończyk jako biskup krakowski i arcybiskup gnieźnieński*, Warszawa 1935.

⁵ T e n ż e, *Dwa źródła do historii Macieja Drzewickiego*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” (dalej RTK) R.3(1957), nr 2, s. 321-370; T e n ż e, *Prymas Maciej Drzewicki. Zarys biografii (1467-1535)*, „Studia Theologica Varsaviensia” (dalej

w Kruszwicy⁶. Niestety jego przedwczesna śmierć nie pozwoliła na opublikowanie innych materiałów naukowych opisujących dzieje Kościoła w Polsce. Pracę dotyczącą badań nad funkcjonowaniem Kościoła w tym czasie kontynuował ks. Stanisław Grad, który opracował kościelną działalność arcybiskupa gnieźnieńskiego i Prymasa Polski Jana Łaskiego⁷. Zagadnieniami z tego okresu zajął się też ks. Kazimierz Gabryel, który jako dysertację doktorską przygotował opracowanie działalności kościelnej biskupa Piotra Tomickiego⁸.

Późniejsi naukowcy łódzcy prowadzili badania analityczne dotyczące pewnych aspektów działania instytucji kościelnych. Ks. Piotr Zwoliński dzieje sanktuarium Matki Bożej Studziańskiej do poł. XIX wieku⁹. Ks. Mieczysław Różański opracował dzieje szkolnictwa parafialnego w archidiecezji uniejowskiej od XVI do XVIII wieku, w którym ukazał ilość szkół parafialnych, ich strukturę, kadre nauczającą i znaczenie kulturotwórcze¹⁰. W późniejszym czasie zajął się problematyką duchowieństwa parafialnego na tym samym terenie w XVIII wieku¹¹. Tej samej problematyce poświęcił swoje prace ks. Waldemara Gliński, który opisał reformy kształcenia duchowieństwa w okresie Królestwa Polskiego w latach 1815-1837¹². Uczony ten dokonał także analizy

STV) R. 2(1964) nr 1-2, s. 79-308; T e n ż e, *Działalność synodalna biskupa Macieja Drzewickiego w diecezji włocławskiej (1514-1531)*, STV R. 7(1969) nr 1, s. 133-171.

⁶ T e n ż e, *Kolegiata w Kruszwicy w latach 1514-1531*, STV R. 8(1970) nr 2, s. 119-157.

⁷ S. G r a d, *Działalność kościelna prymasa Jana Łaskiego*, [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, red. H. E. W y c z a w s k i, t. 5, Warszawa 1979, s. 182-322; T e n ż e, *Sprawy polskie na Soborze Laterańskim V*, RTK 1987 nr 4, s. 27-36.

⁸ K. G a b r y e l, *Działalność kościelna biskupa Piotra Tomickiego (1464-1535)*, [w:] *Studia z historii Kościoła w Polsce*, red. ks. H. E. W y c z a w s k i, Warszawa 1972, z. 1, s. 239-233.

⁹ *Dzieje sanktuarium Matki Bożej Studziańskiej w latach 1671-1865*, Studzianna 1996.

¹⁰ M. R ó ż a ń s k i, *Szkoły parafialne w XVI-XVIII w. w archidiecezji uniejowskiej*, Łódź 2003; T e n ż e, *Łacińskie nazewnictwo i funkcje nauczycieli szkół parafialnych w XVII i XVIII wieku w Archidiecezji Uniejowskiej*, „Colloquia Theologica Adalbertina” 4(2003) z. 12, s. 85-96; T e n ż e, *Ideal wychowawczy szkół parafialnych*, [w:] *Cnoty i wady. Społeczeństwo po obu stronach Karpat*, Kraków 2007, s. 173-182; T e n ż e, *Sieć szkół parafialnych w archidiecezji uniejowskiej w XVII w. (w świetle wizytacji kościelnych)*, „Rocznik Teologiczny” t. 46(1999), z. 4, s. 222-230.

¹¹ T e n ż e, *Duchowieństwo parafialne archidiecezji uniejowskiej w XVIII wieku. Studium prozopograficzne*, Łódź 2010.

¹² W. G l i ń s k i *Reformy kształcenia duchowieństwa diecezjalnego w Królestwie Polskim w latach 1815-1837*, Łódź 2009; T e n ż e, *Gmach konwentu Paulinów siedzibą Seminarium Głównego w Warszawie w l. 1823-1836*, „Studia Claramontana”,

funkcjonowania państwowej administracji kościelnej w początkach XIX wieku – Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w latach 1815-1820, która ukazuje tendencje i metodykę działania państwowych władz względem Kościoła katolickiego i innych wyznań na terenie zaborczego Królestwa Polskiego¹³.

2. Dzieje Kościoła regionu łódzkiego

Najwięcej prac łódzcy historycy kościelni poświęcili badaniom lokalnego Kościoła łódzkiego w różnych aspektach działania. Chronologicznie pierwszy o dziejach Kościoła na terenie diecezji łódzkiej pisał wspomniany ks. Muzerowski. Później w okresie przedwojennym opisywał dzieje kapituły kolegiackiej w Łasku i parafii w Widawie ks. H. Rybus w ramach wydawanego przez niego periodyku *Prace i materiały historyczne Archiwum Diecezjalnego w Łodzi*¹⁴. Należy zauważyć także cykl artykułów ks. Tadeusza Gralińskiego, który na łamach „Wiadomości Diecezjalnych Łódzkich” opisywał historię poszczególnych parafii znajdujących się na terenie diecezji, poczynając od okresu staropolskiego¹⁵. W późniejszych latach ks. S. Grad opisywał dzieje formowania się

t. 28: 2010, ss. 319-334; T e n ż e, *Podręczniki i inne książki służące w formacji kapłańskiej w polskich seminariach duchownych w XVIII wieku oraz w Królestwie Polskim przed 1830 r.*, [w:] „Największa jest miłość” (1 Kor 13, 13). Książka dedykowana Metropoliecie łódzkiemu abp. Władysławowi Ziółkowi protektorowi Instytutu Teologicznego w Łodzi z racji rocznicy posługiwania w archidiecezji, pod red. ks. S. S k o b l a, Łódź 2011, s. 359-375; T e n ż e, *Józefińskie inspiracje reform diecezjalnych seminariów duchownych w Królestwie Polskim w latach 1815-1830*, [w:] Nauczycielowi – uczniowie. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Profesorowi Józefowi Mandziukowi z okazji 70. rocznicy urodzin, red. W. K r e t, Z. P a ł k a, K. S z o p a, Rzeszów 2011, s. 307-322.

¹³ W. G l i Ń s k i, *Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wobec wspólnot religijnych w Królestwie Polskim w latach 1815-1820*, Warszawa 2002. Oblicze światopoglądowe i obyczajowe Stanisława Kostki Potockiego (1755-1821), „Saeculum Christianum”, R. 9, 2002, nr 2, s. 205-226.

¹⁴ H. R y b u s, *Widawskie archiwum kościelne, Łódź 1939; tenże, Biblioteka Kolegiaty Łaskiej, Łódź 1939.*

¹⁵ T G r a l i Ń s k i, *Spis parafii i kościołów diecezji łódzkiej i krótki ich opis historyczny*, WdŁ 26(1952) nr 1-3, s. 46-76; nr 7-9, s. 227-273; nr 10-11, s. 295-327; 27(1953) nr 1-4, s. 32-56; nr 5-8, s. 100-146; nr 9, s. 186-192; nr 10-12, s. 199-208; T e n ż e, *Kronika historyczna Diecezji Łódzkiej*, WdŁ 28(1954) nr 4-5, s. 57-118; T e n ż e, *Bibliografia do historii kościołów i parafii Diecezji Łódzkiej*, WdŁ 28(1954) nr 10-12, s. 284-322.

i funkcjonowania parafii w Łodzi w okresie zaborowym i w czasie przed powstaniem diecezji¹⁶, a ks. M. Różański najstarsze cmentarze znajdujące się w mieście¹⁷. Późniejsze badania dotyczą okoliczności powstania diecezji łódzkiej, która została utworzona dnia 10 grudnia 1920 r. przez papieża Benedykta XV¹⁸. Po jej utworzeniu łódzcy uczeni zajęli się opisywaniem struktur administracyjnych nowej diecezji. Pisali o zmianach administracyjnych¹⁹, w postawianiu i funkcjonowaniu najważniejszych instytucji: Kurii, Kapituły Katedralnej²⁰, Seminarium Duchownego²¹, Instytutach życia konsekrowanego²² i działalności spo-

¹⁶ S. Grad, *Najstarsza łódzka parafia*, WdŁ 48(1974), nr 1, s. 13-19; Tenże, *Organizacja życia kościelnego w Łodzi w latach 1875-1920*, WdŁ 58(1984), nr 7-8, s. 175-183; Tenże, *Rozwój sieci parafialnej w Łodzi przed powstaniem diecezji łódzkiej*, „Łódzkie Studia Teologiczne” (dalej ŁST) 7(1998), s. 293-307.

¹⁷ M. Różański, *Dzieje najstarszych łódzkich cmentarzy katolickich do końca XIX w.*, ŁST R. 4(1995) s. 105-128.

¹⁸ K. Gabryel, *Powstanie diecezji łódzkiej*, WdŁ, 1971, 1-2, s. 66-72; Tenże, *Powstanie Diecezji Łódzkiej*, ŁST 4(1995), s. 85-92; M. Różański, *Bulla erekcyjna diecezji łódzkiej „Christi Domini” z 10 XII 1920 r.*, [w:] *Archiwa i kancelarie w służbie kościoła i nauki*, red. W. Zawitkowska, W. Właźlak, Rzeszów 2012, s. 103-113.

¹⁹ S. Grad, *Rozwój sieci parafialnej w Łodzi w okresie międzywojennym*, ŁST 8(1999), s. 365-379; Tenże, *Rozwój sieci parafialnej w Łodzi w latach 1945-1985*, [w:] *W mocy Ducha*, red. J. Pater, Łódź 2005, s. 233-251; M. Różański, *Kościelna przynależność administracyjna ziem diecezji łódzkiej*, ABMK 70(1998), s. 344-356; Tenże, *Rozwój sieci parafialnej w Łodzi w latach 1986-2004*, [w:] *W mocy Ducha*, red. J. Pater, Łódź 2005, s. 251-262; Tenże, *Parafie erygowane przez (arcy)biskupa Władysława Ziółka*, [w:] *W mocy Ducha*, red. J. Pater, Łódź 2005, s. 41-42.

²⁰ S. Grad, M. Różański, *Kapituła Katedralna Łódzka*, Łódź 2007.

²¹ P. Zwołiński, *Wyższe Seminarium Duchowne w Łodzi 1921-2001*. Łódź 2001; Tenże, *Biografie rektorów Seminarium duchownego w Łodzi – Ks. Jan Krajewski, Bp Włodzimierz Jasiński, Ks. Ferdynand Jacobi, Ks. Józef Dzioba, Ks. Antoni Woroniecki, Ks. Stanisław Grad*, [w:] *Rektorzy Państwowych Wyższych Uczelni w Łodzi 1945-2002*, pod Red. E. Paradowskiego, Łódź 2002, s. 313-326; S. Grad, *Wyższe Seminarium Duchowne*, ŁST 1(1992), s. 9-19; K. Gabryel, *Historia Seminarium Duchownego w Łodzi*, WdŁ, 1972, s. 10-14; Tenże, *Historia Seminarium Duchownego w Łodzi w latach 1939-1945*, [w:] *Kościół katolicki na ziemiach Polski w czasie II wojny światowej*, red. ks. F. Stopniak, Warszawa 1978, s. 27-31. K. Dąbrowski, *Wyższe Seminarium Duchowne w Łodzi w latach 1945-1991*, ŁST 1(1992), t. 1, s. 35-42.

²² *Instytuty życia konsekrowanego w Kościele łódzkim. Zakony, zgromadzenia, instytuty świeckie. Charyzmat, historia, apostołat*, red. K. Dąbrowski, A. Janeczek, L. Witczak, Łódź 2000, s. 264.

lecznej duchownych w okresie II Rzeczypospolitej²³. Kolejny bardzo bolesny okres w dziejach diecezji to czas II wojny światowej²⁴. Nie doczekał się on wielu prac badawczych, podobnie i ostatni okres – czas Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, który potrzebuje gruntownej analizy źródłowej. Nie oznacza to, że takich tematów nie podejmowali się lokalni historycy, ale nie wyszły one poza ramy przyczynkowości²⁵.

²³ P. Z w o l i ń s k i, *Działalność społeczno-dobroczynna Kościoła łódzkiego w okresie międzywojennym (studium historyczne)*, Łódź 2006; T e n ż e, *Rola wychowawczo-oświatowa duszpasterzy łódzkich w XIX wieku i w pierwszej połowie XX wieku*, ŁST 7(1998), s. 327-347; T e n ż e, *Działalność charytatywno-dobroczynna biskupa Wincentego Tymienieckiego – ordynariusza łódzkiego 1921-1934*, „Saeculum Christianum”, R. 22, 2004, nr 1, s. 99-110; T e n ż e, *Działalność siostr albertynek w diecezji łódzkiej w okresie międzywojennym*, „Studia Teologiczne Biał., Droh. Łom.”, t. 22, 2004, s. 371-384; T e n ż e, *Z historii działalności charytatywno-dobroczynnej w Łodzi w okresie międzywojennym*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne”, t. 37: 2004, s. 39-50; T e n ż e, *Biskup Wincenty Tymieniecki i jego inicjatywy społeczno-dobroczynne – przyczynek do biografii*, ŁST, 17(2008), s. 447-467; K. Dąbrowski, *Pierwszy Diecezjalny Kongres Eucharystyczny w Łodzi*, WDL 62(1988), nr 5, s. 124-126; W. G l i ń s k i, *Stowarzyszenie Robotników Chrześcijańskich w Łodzi. Początki katolicyzmu społecznego w diecezji łódzkiej*, WDL 85 (2011), nr 3, s. 223-231.

²⁴ M. R ó ż a ń s k i, *Spis duchowieństwa i parafii diecezji łódzkiej (1940-1941)*, ŁST 13(2004), s. 400-420; K. Dąbrowski, *Losy biskupów łódzkich internowanych w czasie II wojny światowej*, „Prace i Materiały Historyczne Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi i Muzeum Archidiecezji Łódzkiej”, t. 3, Konstantynów Łódzki 2006, s. 45-52; P. Z w o l i ń s k i, *Ks. Antoni Machnikowski, proboszcz parafii Najświętszego Serca Jezusowego w Tomaszowie Maz. – ofiara eksterminacji hitlerowskiej*, ŁST 13(2004), s. 421-426; K. G a b r y e l, *Martyrologium duchowieństwa diecezji łódzkiej w latach 1939-1945*, WDL, 1977, 9-10, s. 181-184; K. Dąbrowski, *Męczennicy Kościoła łódzkiego w latach 1939-1945*, [w:] „Prace i Materiały Historyczne Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi i Muzeum Archidiecezji Łódzkiej”, t. VI, Konstantynów Łódzki 2009, s. 21-32.

²⁵ P. Z w o l i ń s k i, *Sytuacja Kościoła łódzkiego w pierwszych latach po II wojnie światowej*, [w:] *W Mocy Ducha, Księga jubileuszowa w 25 rocznicę konsekracji biskupiej abp W. Ziółka metropolity łódzkiego*, pod red. J. Patera, Łódź 2005, s. 595-605; T e n ż e, *Sytuacja Kościoła łódzkiego w pierwszych latach po II wojnie światowej*, [w:] *Władze komunistyczne wobec Kościoła katolickiego w łódzkiem 1945-1967*, red. J. Wróbel, L. Próchniaka, Warszawa 2005, s. 27-34; *Wybrane działania Służby Bezpieczeństwa PRL wobec programu duszpasterskiego biskupa Józefa Rozwadowskiego*, [w:] *Jan Paweł II w Łodzi w dwudziestą rocznicę wizyty*, red. M. Przybysz, M. Różański, J. Wróbel, Łódź 2007, s. 26-40; T e n ż e, *Sodalicje mariańskie łódzkich szkołach w okresie międzywojennym*, [w:] *Veritatis serviens. Księga Pamiątkowa Ojcu Profesorowi Januszowi Zbudniewkowi ZP*, red. J. Dzięgielewski, Warszawa 2009, s. 351-362; T e n ż e, *Działania dezintegracyjne Służby Bezpieczeństwa wobec programu duszpasterskiego biskupa Józefa Roz-*

Szczególną rolę w opisywaniu dziejów lokalnego Kościoła mają prace ukazujące historię poszczególnych parafii²⁶, a kilka z nich przybrało formę monografii. Doczekały się ich następujące wspólnoty parafialne: kościoła katedralnego św. Stanisława Kostki w Łodzi²⁷, Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Łodzi²⁸, św. Franciszka w Łodzi²⁹, Parafia Przemienienia Pańskiego w Łodzi³⁰, Najświętszego Serca Jezusowego w Łodzi³¹, św. Antoniego w Tomaszowie Mazowieckim, św. Wojciecha w Ujeździe³² i św. Marcina w Strykowie³³, św. Floriana w Pabianicach³⁴ i św. Jadwigi Królowej w Tomaszowie Mazowieckim³⁵.

Podjęto się badań nad najważniejszym wydarzeniem w dziejach Diecezji, jakim był pobyt w Łodzi Namiestnika Chrystusa – Jana Pawła II. Wspólnie z Instytutem Pamięci Narodowej wydano materiały z sesji

wadowskiego w latach 1968-1986, [w:] *Aparat Bezpieczeństwa wobec kurii biskupich w Polsce*, red. A. Dziurok, Warszawa 2009, ss. 181-195; Tenże, *Działania władz zmierzające do laicyzacji dzieci i młodzieży szkolnej w latach 1945-1949*, ŁST 10(2001), s. 177-184; W. Głiński, *Działalność społeczno-polityczna ks. Bohdana Papiernika w latach 1977-1983*, [w:] *Niedziela bez teleranka. Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki w okresie stanu wojennego 1981-1983*, red. M. Hubka, A. Wróbel, *Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim, Piotrków Trybunalski – Tomaszów Mazowiecki 2014*, ss. 45-57.

²⁶ S. Grad, *Powstanie parafii Najświętszego Serca Jezusowego w Tomaszowie Mazowieckim*, ŁST 16(2007), s. 203-213; Tenże, *Powstanie i organizacja parafii w Zelowie*, ŁST 10(2001), s. 157-167; Tenże, *Powstanie parafii pod wezwaniem Świętej Rodziny w Rokicinach*, ŁST 9(2000), s. 277-287; Tenże, *Budowa kościoła św. Antoniego w Tomaszowie Mazowieckim*, ŁST 6(1997), s. 355-378.

²⁷ S. Grad, M. Różański, *Bogu na chwałę, historia parafii św. Stanisława Kostki w Łodzi*, Łódź 2013; M. Różański, *Kościół katedralny w Łodzi*, [w:] *Wzajemne przenikanie kultur w regionie łódzkim, a nowe możliwości ruchu krajoznawczego. VI Kongres Krajoznawstwa Polskiego – Olsztyn 2010. Sejmik Przedkongresowy, Łódź-Pabianice-Zgierz 2009*, s. 99-110.

²⁸ P. Zwołiński, *Dzieje parafii Wniebowzięcia NMP na tle rozwoju Łodzi*, Łódź 1998.

²⁹ K. Dąbrowski, *Parafia świętego Franciszka z Asyżu w Łodzi. Jubileusz 70-lecia*, Łódź 2002.

³⁰ *Parafia Przemienienia Pańskiego w Łodzi. Jubileusz 90-lecia*, Łódź 2005.

³¹ *Kronika parafii Najświętszego Serca Jezusowego w Łodzi Retkini*, Łódź 2005.

³² W. Głiński, *Dzieje parafii św. Wojciecha w Ujeździe*, Łódź 2006.

³³ K. Dąbrowski, *Stryków. Miasto, mieszkańcy, kościół, parafia, duszpasterstwo. W 600-lecie istnienia*, Łódź 1994.

³⁴ P. J. Chmura, *Kościół, rektorat i parafia świętego Floriana Męczennika w Pabianicach. Historia i duszpasterstwo*, Pabianice 2008.

³⁵ H. Z. Figura, W. M. Komenda, M. Podkomórka, *Parafia św. Jadwigi Królowej w Tomaszowie Maz.*, Tomaszów Mazowiecki 2012.

poświęconej temu wydarzeniu³⁶. Trwają prace nad działaniami biskupów ordynariuszy, z których biskup Włodzimierz Jasiński³⁷ i Michał Klepacz³⁸ doczekali się monografii, a biskup Józef Rozwadowski opracowanych wspomnień swoich współpracowników³⁹. Życie diecezji oprócz Ordynariuszy tworzą duchowni, którzy w szczególnie sposób nadawali mu rys duszpasterski. Dotychczas opracowano biografie kilkudziesięciu duchownych. Większość z nich znajduje się w publikacjach poświęconych Seminarium Duchownemu, Kapituł Katedralnej i dziejach poszczególnych parafii, a także w im poświęconych artykułach⁴⁰. Podczas przygotowań do jubileuszu powstania diecezji ks. K. Dąbrowski wydał: z okazji 70-tej rocznicy erekcji, publikację pt. *Materiały do bibliografii Archidiecezji Łódzkiej*⁴¹; a z okazji 90-tej rocznicy powstania dwie publikacje – *90 lat Kościoła Łódzkiego* i *Historia Kościoła Łódzkiego. Dokumenty – wydarzenia – ilustracje*⁴².

3. Hagiografia

Trzeci kierunek prac badawczych historyków łódzkich dotyczy badań hagiograficznych, związanych z prowadzonymi lub zakończonymi procesami beatyfikacyjnymi i kanonizacyjnymi osób, które żyły na terenach archidiecezji łódzkiej. Pabianicki wątek z swoim życiorysie miał św. Maksymilian Maria Kolbe, który w tym mieście spędził

³⁶ Jan Paweł II w Łodzi w dwudziestą rocznicę wizyty, red. M. Przybysz, M. Różański, J. Wróbel, Łódź 2007.

³⁷ K. Dąbrowski, *Arcybiskup Włodzimierz Jasiński 1873-1965*, Łódź 1990; Tenże, *Życie i działalność biskupa Włodzimierza Jasińskiego – jego kult maryjny*, „Dissertationes Paulinorum”, 1986, nr 2, s. 5-27.

³⁸ K. Gruczyński, *Biskup Michał Klepacz 1893-1967*, Łódź. 1993.

³⁹ *Biskup Józef Rozwadowski 1909-1996*, red. M. Różański, Łódź 2005.

⁴⁰ S. Grad, *Ksiądz biskup Jan Fondaliński (1900-1971)*, ŁST 14(2005), s. 19-33; Tenże, *Ksiądz profesor dr hab. Henryk Rybus (1907-1974)*, ŁST 11-12(2002-2003), s. 153-163; Tenże, *Ksiądz Jan Cesarz (1880-1942)*, ŁST 13(2004), s. 357-369; Tenże, *Ksiądz Ferdynand Jacobi (1882-1941)*, ŁST 15(2006), s. 59-69; Tenże, *Biskup Józef Rozwadowski – duszpasterz i obrońca ludzi pracy*, ŁST 18(2009), s. 87-99; M. Różański, *Tadeusz Sikorski, ks.*, [w:] *Zaufać Bogu i człowiekowi*. Książka dedykowana pośmiertnie w hołdzie śp. Ks. Prof. Tadeuszowi Sikorskiemu, Łódź 2002, s. 13-14.

⁴¹ K. Dąbrowski, *Materiały do bibliografii Archidiecezji Łódzkiej*, Łódź 1995.

⁴² K. Dąbrowski, *90 lat Kościoła łódzkiego 1920-2010*, Łódź 2011; Tenże, *Historia Kościoła łódzkiego. Dokumenty – wydarzenia – ilustracje*, Łódź 2012.

kilka lat. W pabianickim kościele ukazała mu się Matka Boże ofiarowująca dwie korony. Opis życia św. Maksymiliana, który został patronem miasta Pabianic, przedstawił ks. K. Dąbrowski⁴³. On także będąc uczestnikiem procesu beatyfikacyjnego sługi Bożej Wandy Malczewskiej szerzy jej kult, publikując artykuły i książki na jej temat⁴⁴. W archidiecezji od lat prowadzony jest także proces sługi Bożej Stanisławy Leszczyńskiej, która była więźniem obozu koncentracyjnego Auschwitz, gdzie pracowała jako położna, ratując nowo narodzone dzieci, o jej życiu pisał ks. K. Gabryel i ks. K. Dąbrowski⁴⁵.

Skrótko zaprezentowane działania łódzkich historyków Kościoła pokazują jak rozwijają się badania naukowe, których celem jest ukazanie roli i znaczenia Kościoła katolickiego w życiu religijnym, społecznym i kulturowym danej społeczności.

MIECZYSLAW RÓŻAŃSKI

**ACADEMIC CENTRE OF CHURCH
HISTORIANS IN ŁÓDŹ**

Abstract

The history of the church of Łódź does not have a rich bibliography. The University of Łódź created after World War II did not undertake research on the issue of religiousness and the functioning of the local church. The existing gap was filled by the clergy, who acquired their academic skills at the University of Warsaw, the Catholic

⁴³ K. Dąbrowski, *Święty Maksymilian Patron Pabianic*, Pabianice 2006.

⁴⁴ Tenże, *Wanda Malczewska. Życie, działalność, cześć pośmiertna*, Łódź 1995; Tenże, *Wanda Malczewska (1822-1896). Droga do świętości*, Łódź 2008; Tenże, *Przebieg procesu beatyfikacyjnego Sługi Bożej Wandy Malczewskiej*, „Echo z Parzna” nr 4, maj 2012, s.7-8; Tenże, *Wanda Malczewska apostołka Eucharystii i opiekunka chorych*. [w:] *Rekolekcje wielkopostne. Komisja Charytatywna. Oddział w Łodzi*, Łódź 1989 s. 9-10; Tenże, *Malczewska Wanda Justyna Nepomucena (1822-1896), działaczka charytatywna, Służebnica Boża*, [w:] *Słownik Biograficzny Katolicyzmu Społecznego w Polsce*, Warszawa 1994, t. 2, s. 110-111.

⁴⁵ K. Gabryel, *Stanisława Leszczyńska (1896-1974)*, Łódź 1989; K. Dąbrowski, *Stanisława Leszczyńska (1896-1997)*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 9, Lublin 2004, s. 856-857; Tenże, *Rozważania różańcowe w świetle życia Stanisławy Leszczyńskiej*, „Różaniec” 2012, nr 3 (717) s. 7-8.

University of Lublin and the Academy of Catholic Theology in Warsaw. Their research was mainly focused around three problems. The first one was the history of the Catholic Church in Poland, especially the Old Poland. The second, richest in published works, was the history of the regional church. The published works concerned the history of various church institutions and parishes. The last problem is connected with hagiographic works presenting the life of saints, the blessed and the servants of God in the Łódź region.

Translated by Hanna Rybkowska